

Wojśław Czupryński, *Małżeństwo i rodzina w świadomości policjantów. Na przykładzie studentów Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie. Studium teologicznopastoralne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Olsztyn 2021, ss. 349.

Książka ma w podtytule zapisane: *Studium teologicznopastoralne* i oczywiście jest w głównym nurcie teoretycznych założeń projektu badawczego i sposobów jego realizacji pracą teologiczną. Teologia pastoralna w przypadkach wielu projektów badawczych czy publikacji nawiązuje w metodologii swoich badań, czy przywoływanej literaturze do innych nauk, w tym często do socjologii. W kręgu teologii języka niemieckiego jest niekiedy wyodrębniany nurt badań, zwany socjologią pastoralną. Pomijając dyskusje wokół relacji między teologią pastoralną a innymi dyscyplinami naukowymi, w tym socjologią, chcę podkreślić, że formułowane przeze mnie oceny i opinie dotyczące monografii pisane są z perspektywy socjologicznej i przede wszystkim aspekt socjologiczny jest eksponowany. Autor w projekcie swoich badań w wyraźny sposób nawiązuje do literatury socjologicznej, stosuje metodologię badań socjologicznych i charakteryzuje się pewną wrażliwością socjologiczną w interpretacji uzyskanych wyników badań empirycznych. Można więc uznać za merytorycznie uzasadnione włączenie w krąg recenzentów tej monografii także przedstawiciela dyscypliny nauki socjologicznej.

Teologiczne podstawy monografii fundowane są na założeniach chrześcijańskiej antropologii wyznaczających obszar podejmowanych badań, kierunek interpretacji przywoływanej literatury przedmiotu i wyników przeprowadzonych badań empirycznych, a przede wszystkim profile proponowanego modelu duszpasterstwa rodzin w odniesieniu do środowiska badań, czyli polskiej policji. Monografia zredagowana jest w formule studium teoretyczno-empirycznego i składa się z wyraźnie wyodrębnionych trzech części. Poprzedzona jest zwięźle zredagowanym „Wstępem”, a zakończona podsumowaniem, które syntetycznie prezentuje konkluzje i wnioski, a przede wszystkim postulaty duszpasterskie.

Na podkreślenie zasługuje bardzo obszerny, a przede wszystkim kompetentnie dobrany wykaz cytowanej literatury, który ukazuje pola zainteresowań naukowo-badawczych Autora i rzetelność, z jaką przygotował swój projekt badań. Autor podzielił wykaz bibliograficzny na: a) źródła, do których zaliczył 637 ankiet wypełnionych przez studentów, powszechne nauczanie Kościoła katolickiego, nauczanie papieży, dokumenty Kościoła katolickiego w Polsce oraz inne, wśród nich Europejską Kartę Praw Społecznych, czy Kartę Praw Podstawowych Unii Europejskiej; b) literaturę rozpisaną na literaturę podstawową, literaturę pomocniczą oraz netografię; c) bibliografię, która spisana jest na 35 stronach i obejmuje kilkaset pozycji.

Integralną częścią monografii jest Aneks zawierający szczegółowy wykaz tabel oraz same tabele z zamieszczonymi w nich danymi empirycznymi. Autor przedstawia rzetelną dokumentację uzyskanych w trakcie badań danych empirycznych. Dołączone tabele umożliwiają bowiem czytelnikowi samodzielną interpretację wyników badań i ewentualne podjęcie z Autorem dyskusji, co do kierunku ich interpretacji. Oprócz wykazu tabel jest też zamieszczony formularz ankiety kierowanej do studentów Waszej Szkoły Policji.

Chciałbym wyraźnie i z uznaniem podkreślić poprawność metodologiczną i trafność opracowanego narzędzia badań empirycznych. Pytania ankiety są czytelnie sformułowane, gwarantują trafność odpowiedzi, a struktura i porządek pytań spełniają reguły poprawnej komunikacji. Monografia zawiera także pięciostronicowe tłumaczenie na język angielski, co zapewne jest szansą na poszerzenie kręgu jej czytelników zainteresowanych podobnymi problemami społecznymi środowisk policyjnych w innych krajach.

Pierwsza część monografii nosi tytuł „Chrześcijańska wizja małżeństwa i rodziny w kontekście ponowoczesności” i obejmuje następujące rozdziały: *Małżeństwo i rodzina w świetle teologii biblijnej*; *Posoborowe nauczanie Kościoła o małżeństwie i rodzinie*; *Postmodernizm jako wyzwanie dla chrześcijańskiej wizji małżeństwa i rodziny*; *Idea gender jako zakwestionowanie wartości chrześcijańskiego małżeństwa i rodziny*. Zwłaszcza dwa ostatnie rozdziały są ilustracją kompetentnego rozeznania Autora we współczesnej literaturze naukowej z różnych dziedzin, w tym także w literaturze socjologicznej, ukazującej kierunki współczesnych przemian kulturowych epoki ponowoczesności, ze szczególnym uwzględnieniem charakterystyki procesów dekonstruujących chrześcijański model rodziny oraz delegitymizujących religijne i filozoficzne podstawy antropologii chrześcijańskiej tworzące fundamenty cywilizacji łacińskiej.

W oparciu o dobrze udokumentowaną literaturę teoretyczną, przywołane wyniki badań empirycznych i dane statystyczne Autor trafnie konkluduje między innymi: „Propagatorzy genderyzmu nie ukrywają, że swoje cele realizują etapowo. Pierwszy z nich stanowi dekonstrukcja tradycyjnych struktur społecznych, co w praktyce jest destrukcją i podważaniem pierwszoplanowej roli rodziny w społecznej strukturze. Pierwszym krokiem jest zatem agresywna promocja pozytywnego obrazu partnerskich związków homoseksualnych poprzez kształtowanie homo-przychylnego języka medialnego. Trudno oprzeć się wrażeniu, że dynamicznie postępująca seksualizacja młodego pokolenia i całego społeczeństwa jest procesem, którego istotną część stanowi przekaz medialny [...]. Nie ulega wątpliwości, że z punktu widzenia gender ważne jest zlikwidowanie rodziny lub całkowite jej przedefiniowanie. [...]. Ignorowanie różnic płciowych lub zaprzeczanie im, jak to postuluje idea gender, uderza nie tylko w jednostkę, lecz otwiera także drogę do destrukcji małżeństwa i rodziny oraz relacji międzyludzkich” (s. 111-115).

Część druga monografii jest zatytułowana „Małżeństwo i rodzina w świadomości policjantów” i obejmuje następujące rozdziały: *Metodologia badań własnych*; *Opinie badanych na temat małżeństwa i rodziny*; *Motywy zawarcia związku małżeńskiego i wyboru współmałżonka*; *Przekonania badanych na temat istotnych przymiotów małżeństwa*; *Nauczanie Kościoła w ocenie badanych*; *Postawy badanych w sytuacji kryzysu małżeństwa*. Warto zwrócić uwagę, że 84% respondentów uczestniczących w przeprowadzonych badaniach empirycznych stanowią mężczyźni. Zasadniczo więc monografia jest prezentacją rekonstrukcji męskich światów wartości aktualizujących się w sferze szeroko pojmowanej kultury życia małżeńskiego i rodzinnego.

Komentując otrzymane wyniki badań rozpisane na pytania badawcze i odpowiadające im tytuły rozdziałów Autor nawiązuje w interpretujący sposób do cytowanej literatury przedmiotu oraz innych badań dotyczących podobnej problematyki. Ukazuje

w niej miejsce własnych interpretacji, konkluzji i wniosków. Stara się odpowiedzieć na pytanie, w jakim stopniu orientacje aksjologiczne kultury ponowoczesnej modelują, może determinują świadomość badanego środowiska zawodowego w sferze życia rodzinnego i małżeńskiego? W jakim zakresie rekonstruowane orientacje na wartości, wybory, oceny i deklarowane projekty życia są konsekwencją przenikania głównych nurtów kultury ponowoczesnej w indywidualne profile osobowości społecznej?

W omawianych rozdziałach znajdujemy wiele interesujących, autorskich konkluzji, których ilustracją może stanowić, na przykład zakończenie rozdziału pt. „Postawy badanych w sytuacji kryzysu małżeństwa”. Autor stwierdza: „... nie istnieje kryzys małżeństwa w znaczeniu dezaktualizacji jego wartości jako podstawowej formy życia ludzkiego i społecznego. Istnieją natomiast różne formy kryzysu małżeństwa wynikające z nieumiejętności radzenia sobie z wymaganiami, jakie stawia życie małżeńskie” (s. 213). Wydaje się - dodaje Autor, „że najbardziej skuteczną drogą przeciwdziałania różnym kryzysom małżeństwa jest nie terapia, a szeroko rozumiana profilaktyka. W tym obszarze ważne miejsce zajmuje duszpasterstwo rodzin”, jednak, jak czytamy kilka linijek wcześniej, respondenci najrzadziej wybierali formy pomocy pastoralnej (s. 212). Innym przykładem jest konkluzja z rozdziału pt. „Przekonania badanych na temat istotnych przymiotów małżeństwa”: „Przeprowadzone badania i analizy pozwalają stwierdzić, że zawarcie związku małżeńskiego coraz częściej postrzegane jest jako zdarzenie w pełni prywatne, pozbawione chrześcijańskiej wizji i motywacji religijnej, wynikające z intymnych uczuć, przeżyć i doświadczeń nowożeńców” (s. 184). Dopelnieniem tego wniosku jest trafnie przywołana przez Autora diagnoza Jana Pawła: „Wydaje się, że wierzący, czyli ochrzczeni, nie potrafią się oprzeć zeświecczeniu, ideologiom, które są przeciwne nie tylko Kościołowi, religii katolickiej, ale religii w ogóle, są ateistyczne albo antyteistyczne” (s. 185).

Podejmując krótki dialog z Autorem pracy wskazałbym na istotne – moim zdaniem – rozróżnienie między kryzysem rodziny a kryzysem w rodzinie. Kryzys w rodzinie jest jakby immanentnie wpisany w dzieje każdej rodziny i jest konsekwencją zarówno uwarunkowań zewnętrznych, makrostrukturalnych, np. kryzysów gospodarczych, politycznych, pandemicznych, etc. oraz wewnętrznych spowodowanych na przykład różnicami osobowości, czy indywidualnych aspiracji i zmieniających się autokoncepcji, lub odmiennymi modelami stylów życia członków rodziny. Aczkolwiek kryzys w rodzinie doświadczany jest nierzadko bardzo boleśnie i prowadzi niekiedy do rozpadu rodzinnych struktur, to nie jest on wyrazem kwestionowania roli rodziny jako podstawowej grupy społecznej, jej fundamentalnych funkcji w życiu człowieka i społeczeństwa. Nie delegitymizuje oczywistości i naturalnej perspektywy oraz nie budzących wątpliwości etapów biograficznych, przed którymi stoją kolejne pokolenia. Obserwując kierunki przemian współczesnej kultury widzimy, że rodzina podlega znaczącym przemianom i zaczyna tracić swoje uprzywilejowane i wyjątkowe miejsce w strukturach społecznego świata, co można określić kryzysem rodziny jako instytucji i grupy pierwotnej.

Sens istnienia rodziny jako podstawowej grupy i instytucji społecznej, środowiska dojrzewania osobowości społecznej podlega delegitymizacji. Upowszechniane jest prze-

konanie, że tradycyjnie pojmowana rodzina zbudowana na zalegalizowanym prawnie związku małżeńskim kobiety i mężczyzny staje się w nowoczesnym społeczeństwie nie najważniejsza, a może nawet zbędna. Kultura współczesna bardziej stawia na jednostkę niż na rodzinę. Rodzina odgrywa coraz mniejszą rolę w konstruowaniu tożsamości biograficznej jednostki, a kolejne pokolenia podlegają socjalizacji w społecznym świecie alternatywnych form małżeństwa i rodziny. Modelem normatywnym staje się współcześnie banalizacja rozwodów, a nie dążenie do zachowania trwałości podjętych wobec siebie zobowiązań. Sam fakt, że państwa europejskie dostosowują rozwiązania prawne do zmian kulturowych: w odpowiedzi na wzrost kohabitacji, związków homoseksualnych z funkcjami adopcyjnymi, różnych typów rodzin monoparentalnych, urodzeń pozamałżeńskich, rozwodów, uznając je za legalnie i nie stygmatyzujące potwierdza, że rodzina oparta na małżeństwie kobiety i mężczyzny przeżywa kryzys swego moralnego znaczenia.

W ogólnej ocenie rozdziałów prezentujących wyniki własnych badań empirycznych, dostrzegając ich oryginalny wkład w dynamizację wiedzy socjologicznej i pastoralnej o postawach wobec małżeństwa i rodziny w badanych środowisku zawodowym, podzielałam w całości poglądy recenzentów wydawniczych, że opiniowana monografia stanowi pierwszą próbę całościowego przedstawienia, na podstawie rzetelnie przeprowadzonych badań, obrazu małżeństwa i rodziny funkcjonującego w świadomości polskich policjantów, ma charakter pionierski, a jej cechą wyróżniającą jest dialogiczny nie konfrontacyjny charakter opracowania stanowiący o jego wyjątkowej merytorycznej wartości.

Część trzecia opiniowanej monografii przeznaczona jest na prezentację koncepcji modelu pracy duszpasterskiej ze środowiskiem rodzin policjantów. Część ta nosi tytuł: „Duszpasterstwo policji w służbie rodzin - postulaty pastoralne” i obejmuje trzy rozdziały: *Rodziny policyjne w kontekście przemian*; *Cele i zadania w formacji rodzin policyjnych*; *Model duszpasterstwa rodzin w ramach duszpasterstwa policji*. Opracowane przez Autora propozycje modelu pracy pastoralnej w środowisku policji są konsekwencją diagnozy podkreślającej rolę i funkcje procesów sekularyzacji, laicyzacji i pluralizmu społeczno-kulturowego, które znalazły swoje „odzwierciedlenie w opiniach policjantek i policjantów. Podobnie charakterystyczna dla ponowoczesności pustka aksjologiczna i kultura doraźności nie omijają również środowiska policyjnego. Sytuacja ta rodzi nowe cele i zadania w formacji rodzin policyjnych” (s. 260). Merytoryczna ocena trafności proponowanego modelu form pastoralnych będzie zapewne przedmiotem opinii czytelników reprezentujących nauki teologiczne. Z bliskiej mi, socjologicznej perspektywy, na uwagę zasługuje postulat dotyczący wzorów komunikacji językowej, który zawiera pewien walor uniwersalności reguł efektywnych relacji społecznych: „Język powinien być zatem, bardziej osobowy niż masowy, bardziej bezpośredni niż anonimowy, bardziej praktyczny niż teoretyczny, bardziej głoszony niż czytany oraz radosny, podnoszący na duchu. Głoszenie powinno być potwierdzone świadectwem głoszącego [...] Konieczne jest uwolnienie przepowiadania od tzw. żargonu teologicznego, technicznych pojęć zrozumiałych jedynie dla specjalistów” (s. 250-251).

Niekiedy formułowane przez Autora proponowane modele duszpasterstwa zbyt silnie posługują się raczej uproszczonymi i stereotypowo ujmowanymi profilami osobowości mężczyzn i kobiet (na przykład: s. 240). Większa wrażliwość w ujmowaniu cech wspólnych oraz różniących, uogólnione wizerunki psychologiczne mężczyzn i kobiet, sprzyjałaby bardziej realistycznie konstruowanym modelom duszpasterstwa, co być może miałyby również konsekwencje w efektywności pracy duszpasterskiej.

Rozeznanie w literaturze naukowej znacznie wykraczające poza literaturę teologiczną, na pewno warto zaakcentować dobre rozeznanie w literaturze socjologicznej; umiejętność formułowania ważnych społecznie, zapewne także duszpastersko pytań badawczych; inspirującą umiejętność interpretowania wyników prowadzonych przez siebie badań empirycznych, komunikatywny język narracji wolny od hermetyczności terminologii właściwej dyscyplinom naukowym, z których korzysta; bardzo dobre rozeznanie w badanej problematyce osadzone zapewne także w doświadczeniach własnej praktyki duszpasterskiej; umiejętność formułowania wniosków i zaleceń o charakterze aplikacji w praktyki aktywności duszpasterskiej zapewne włączy opiniowaną monografię w przestrzenie wymiany myśli naukowej oraz dobrych praktyk duszpasterskich, czy innych aktywności wspierających rodziny w ich zmaganiach z sytuacjami kryzysowymi.

Wyrażam przekonanie, że książka ks. Wojysława Czupryńskiego spotka się z zainteresowaniem i uznaniem w środowisku socjologicznym i familiologicznym. Aczkolwiek badania empiryczne prowadzone były w wybranym środowisku społecznym, to problemy podejmowane w tych badaniach, wyniki badań i kierunki ich interpretacji mają znaczenie szersze i tworzą możliwe perspektywy analiz porównawczych z innymi środowiskami społecznymi, zawodowymi, a także stanowią cenny wkład w charakterystyki kierunków współczesnych przemian rodziny w polskim społeczeństwie.

Wojciech Świątkiewicz